

POSTANOWIENIE

Dnia 12 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania M. S. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego
G. S.

przeciwko Wojewódzkiemu Zespołowi do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności
w Województwie [...] w K.

o ustalenie stopnia niepełnosprawności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 stycznia 2016 r.,

zażalenia M. S. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego G. S. na
postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w C.
z dnia 12 marca 2015 r., sygn. akt IV Ua [...],

I. oddala zażalenie;

**II. przyznaje adw. M. P. od Skarbu Państwa (Sądu
Okręgowego w C.) tytułem nieopłaconej pomocy prawnej z
urzędu udzielonej w postępowaniu zażaleniowym kwotę 120 (sto
dwadzieścia) zł powiększoną o podatek od towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Orzeczeniem z dnia 12 lutego 2014 r. Powiatowy Zespół do Spraw
Orzekania o Niepełnosprawności w C. zaliczył M. S. (ur. 11 lutego 1998 r.) do osób
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, stwierdzając, że nie wymaga ona

konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji (pkt 7 wskazań) oraz nie wymaga konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji (pkt 8 wskazań).

Na skutek odwołania przedstawiciela ustawowego, G. S. w zakresie pkt 7 i 8 wymienionych wyżej wskazań, Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Województwie [...] w K. orzeczeniem z dnia 15 kwietnia 2014 r. uchylił powyższe orzeczenie w części dotyczącej pkt 4 wskazań i orzekł, że M. S. wymaga uczestnictwa w terapii zajęciowej.

W odwołaniu od tego orzeczenia przedstawicielka ustawowa domagała się jego zmiany w zakresie punktów 7 i 8, podnosząc, że jej córka - będąca od dziecka osobą niepełnosprawną w stopniu umiarkowanym - wymaga stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz wymaga konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Odwołująca się podniosła, że jej córka nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji.

Wyrokiem z dnia 3 listopada 2014 r. Sąd Rejonowy w C. zmienił zaskarżone orzeczenie w zakresie wskazań opisanych w pkt 8, stwierdzając, że M. S. wymaga stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji oraz w zakresie pkt 7, orzekając, że wymaga ona pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji.

W apelacji od powyższego wyroku przedstawicielka ustawowa zarzuciła: 1) nierozpoznanie istoty sprawy, tj. nieustalenie stopnia niepełnosprawności i zaniechania wydania orzeczenia w tej kwestii, podczas gdy ustalenie znacznego stopnia niepełnosprawności ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia M. S. i jej opiekunowi odpowiednich środków, które z powodu ukończenia przez M. S. 16 roku życia zostały wstrzymane; 2) naruszenie prawa procesowego, tj. art. 278 w związku z art. 290 w związku z art. 286 k.p.c., polegające na zaniechaniu zażądania dodatkowej opinii biegłych w sytuacji, gdy opinia biegłego neurologa zawiera wewnętrzną sprzeczność, a już tylko wynikające z niej wnioski powinny skutkować

zmianą zaskarżonego orzeczenia z dnia 15 kwietnia 2014 r. w zakresie pkt I poprzez zaliczenie M. S. do znacznego stopnia niepełnosprawności.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżąca wniosła o zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i zaliczenie M. S. do znacznego stopnia niepełnosprawności, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 12 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w C. odrzucił apelację, stwierdzając, że zgodnie z art. 367 § 1 k.p.c. kontroli apelacyjnej można poddać tylko rozstrzygnięcie, które wynika z zaskarżonego wyroku, zaś zaskarżenie nieistniejącego orzeczenia jest niedopuszczalne.

Sąd drugiej instancji - powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych - wskazał, że zakres rozpoznania i orzeczenia (przedmiot sporu) w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyznaczony jest w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego (orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności) zaskarżonej do sądu, a w drugim rzędzie przedmiotem postępowania sądowego determinowanego zakresem odwołania od tej decyzji (orzeczenia). Zgodnie z systemem orzekania w tych sprawach, w postępowaniu wywołanym odwołaniem sąd rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji (art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.) w granicach jej treści i przedmiotu. Prawidłowe ustalenie treści przedmiotu sporu jest o tyle istotne, że zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c., sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem ani zasądzić ponad żądanie.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że w niniejszej sprawie przedstawicielka ustawowa zaskarżyła orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wyłącznie w zakresie punktów 7 i 8 wskazań, nie kwestionując ustalonego stopnia niepełnosprawności i zgadzając się z nim. Z tego względu wyrok Sądu drugiej instancji nie zawierał ani pozytywnego, ani negatywnego rozstrzygnięcia w tym zakresie, gdyż było to niedopuszczalne w świetle art. 321 § 1 k.p.c. W rezultacie apelacja - jako wniesiona od nieistniejącego orzeczenia - podlega odrzuceniu na podstawie art. 370 w związku z art. 373 k.p.c.

W zażaleniu na powyższe postanowienie przedstawicielka ustawowa zarzuciła naruszenie art. 373 w związku z art. 370 k.p.c., przez odrzucenie apelacji

z uwagi na jej niedopuszczalność z innych przyczyn, podczas gdy apelacja zakresem zaskarżenia obejmuje granice rozpoznania, które powinno być dokonane przez Sąd pierwszej instancji, tj. w zakresie zaliczenia do stopnia niepełnosprawności M. S., gdyż skarżąca w odwołaniu od orzeczenia Powiatowego Zespołu do Spraw orzekania o niepełnosprawności wniosła o „specjalny zasiłek opiekuńczy”, który w niniejszej sprawie przysługuje jedynie opiekunowi sprawującemu opiekę nad osobą niepełnosprawną w stopniu znacznym, co powinno determinować granice rozpoznania sprawy przez Sąd pierwszej instancji.

Wskazując na powyższy zarzut skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie nie zawiera usprawiedliwionych zarzutów.

Zgodnie z dnia 367 § 1 k.p.c., od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji. Na tle tego przepisu w judykaturze i doktrynie utrwalony jest pogląd, że zaskarżone może być tylko istniejące orzeczenie sądu pierwszej instancji. Nie można zatem wnieść środka odwoławczego od orzeczenia, które nie zostało - w rozumieniu przepisów prawa procesowego - wydane. Chodzi tu zarówno o brak orzeczenia w ogóle, jak i o brak w wydanym orzeczeniu rozstrzygnięcia o całości przedstawionego pod osąd roszczenia procesowego. Apelacja odnosząca się do nieistniejącej części wyroku podlega zatem, jako niedopuszczalna, odrzuceniu na podstawie art. 370 k.p.c. (stosowanym przez sąd drugiej instancji poprzez art. 373 k.p.c.), gdyż - w rozumieniu przepisów prawa procesowego - w tym zakresie orzeczenie nie zostało wydane, a tym samym brakuje substratu zaskarżenia. W razie pominięcia przez sąd pierwszej instancji rozstrzygnięcia (pozytywnego, negatywnego) o zgłoszonym żądaniu lub o jego części, strona ma prawo złożyć, przewidziany w art. 351 § 1 k.p.c., wniosek o uzupełnienie orzeczenia, które dopiero może otworzyć drogę do skutecznego wniesienia apelacji (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 sierpnia 2015 r., I CZ 58/15, LEX nr 1775571 i szeroko powołane w nim orzecznictwo, a w odniesieniu do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych - np. wyrok Sądu

Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., II UK 330/09, LEX nr 604220 oraz postanowienia tego Sądu z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UZ 7/11, LEX nr 901612; z dnia 21 września 2011 r., II PK 34/11, LEX nr 1103014; z dnia 7 grudnia 2011 r., II PZ 34/11, LEX nr 1130377).

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe ma charakter odwoławczy i kontrolny, w związku z czym przedmiot i zakres rozpoznania oraz rozstrzygnięcia sądu są wyznaczane w pierwszej kolejności przez przedmiot decyzji organu rentowego lub orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności (art. 476 § 2 i 3 k.p.c.), a w drugiej - przez żądanie zgłoszone we wniesionym od nich odwołaniu (art. 477¹⁰ § 1 k.p.c.). Nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. jest zatem nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją lub orzeczeniem wskazanych wyżej organów (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264 oraz z dnia 3 października 2013 r., II UZ 55/13, LEX nr 1391453). W niniejszej sprawie przedmiotem zaskarżonego orzeczenia było ustalenie stopnia niepełnosprawności wraz ze wskazaniami określonymi w art. 6b ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm., dalej jako ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej) w związku z § 13 ust. 2 pkt 8 i 13 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 1110, dalej jako rozporządzenie), zaś przedmiotem sporu przeniesionym na drogę sądową odwołaniem od tego orzeczenia i w konsekwencji przedmiotem sporu w sprawie sądowej były wskazania, o których mowa w § 13 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia, określone w pkt 7 i 8 orzeczenia o stopniu niepełnosprawności i o tym żądaniu Sąd pierwszej instancji rozstrzygnął. Natomiast ustalenie stopnia niepełnosprawności nie mogło być i nie było przedmiotem rozstrzygnięcia tego Sądu, skoro żądanie takie nie zostało zgłoszone w postępowaniu sądowym.

Myli się skarżąca twierdząc, że żądana przez nią zmiana w zakresie wskazań zawartych w pkt 7 i 8 orzeczenia jest równoznaczna z żądaniem ustalenia

znacznego stopnia niepełnosprawności. Niewątpliwie bowiem w myśl art. 4 ust. 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, do znacznego stopnia niepełnosprawności zaliczona może być tylko osoba wymagająca, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Tymczasem roszczenie skarżącej zostało sformułowane jako żądanie stwierdzenia konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. O ile wskazania takie stanowią przesłankę ustalenia niepełnosprawności u osoby, która nie ukończyła 16 roku życia (art. 4a ustawy o rehabilitacji zawodowej w związku z § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia; Dz.U. Nr 17, poz. 162 ze zm.), to nie stanowią one o znacznym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu art. 4 ust. 1 powołanej ustawy.

Trafnie podnosi skarżąca, że ustalenie znacznego stopnia niepełnosprawności (u osoby powyżej 16 roku życia) oraz niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, stanowi przesłankę uprawniającą do specjalnego zasiłku opiekuńczego, przewidzianego w art. 16a ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 114 ze zm.). Jeżeli jednak - jak twierdzi w zażaleniu - jej żądanie zmiany zaskarżonego orzeczenia obejmowało ustalenie spełnienia tej przesłanki poprzez ustalenie znacznego stopnia niepełnosprawności lub roszczenie to wynikało z - zawartego w odwołaniu wszczynającym postępowanie sądowe - twierdzenia, że M. S. nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji, o czym Sąd pierwszej instancji nie orzekł, to w grę mogło wchodzić wyłącznie złożenie przez nią wniosku o uzupełnienie wyroku w trybie art. 351 § 1 k.p.c.

Z powyższych względów zażalenie podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.

